

Studii și comunicări

INTRAREA TRUPELOR ROMÂNE ÎN BASARABIA LA ÎNCEPUTUL ANULUI 1918 ÎN PROPAGANDA ȘI ISTORIOGRAFIA SOVIETICĂ

THE ENTRY OF ROMANIAN TROOPS INTO BESSARABIA IN EARLY 1918 IN SOVIET PROPAGANDA AND HISTORIOGRAPY

Valentin Burlacu,

dr. în istorie

Agencia pentru Știință și Memorie Militară

ORCID ID: 0000-0003-1620-9493

e-mail: burlacu.valentin59@yahoo.com

CZU: 94(498:478)1918:355.48

<https://doi.org/10.65870/cohorta.2026.1.01>

REZUMAT

Articolul examinează modul în care intrarea trupelor române în Basarabia la începutul anului 1918 și Unirea din 27 martie au fost interpretate în propaganda comunistă și în istoriografia sovietică, cu precădere în RASSM și RSSM. Sunt urmărite formarea și instituționalizarea tezelor privind „ocuparea” Basarabiei, caracterul „illegal” al Unirii, delegitimarea Sfatului Țării și „lupta împotriva ocupanților”. O atenție aparte este acordată perioadei de după 1964-1965, când tensionarea relațiilor sovieto-române a provocat intensificarea intervenției politice în cercetarea istorică. Studiul evidențiază funcția acestor construcții istoriografice în încercările de a legitima politica sovietică și de a fundamenta o identitate moldovenească distinctă de cea românească.

Cuvinte-cheie: Basarabia; trupele române; Unirea din 1918; istoriografie sovietică; propagandă.

ABSTRACT

The article examines how the entry of Romanian troops into Bessarabia in early 1918 and the Union of 27 March were interpreted in communist propaganda and Soviet historiography, particularly in the Moldavian ASSR and later MSSR. It traces the formation and institutionalization of the main Soviet theses concerning the „occupation” of Bessarabia, the alleged illegality of the Union, the delegitimization of Sfatul Țării, and the „struggle against the occupiers”. Particular attention is paid to the period after

1964-1965, when growing Soviet-Romanian tensions intensified political intervention in historical research. The study highlights the role of these historiographical constructions in the attempts at legitimizing Soviet policies and in defining a Moldavian identity distinct from the Romanian one.

Keywords: Bessarabia; Romanian troops; Union of 1918; Soviet historiography; propaganda.

În istoriografie, intrarea trupelor române în Basarabia la începutul anului 1918 este abordată în contextul altor teme ce țin de istoria contemporană a românilor, integrate, prioritar, unirii provinciei dintre Prut și Nistru cu România: contextul ei intern și extern, decizia Sfatului Țării de a invita trupele române și a guvernului român de a trimite trupe în Basarabia, obiectivele acestei misiuni militare, atitudinea populației locale față de acest eveniment și relațiile ei cu armata română, rolul armatei române în realizarea actului din 27 martie 1918 etc. Un punct nodal al dezbaterii istoriografice privește însăși calificarea intervenției militare românești: ocupație, eliberare sau operațiune militară desfășurată în contextul Primului Război Mondial. Operațiuni militare cu participarea unor armate străine s-au desfășurat, de altfel, și în alte regiuni periferice ale fostului imperiu țarist.

În istoriografia națională, decizia guvernului român de a trimite trupe militare în Basarabia la începutul anului 1918 este explicată prin instabilitatea cauzată de descompunerea armatei ruse de pe Frontul Român, revoluția bolșevică, fără-delegile comise în timpul retragerii trupelor ruse. Acestea puneau în joc nu doar destinul ținutului, dar și viitorul statului român. Printre factorii ce au condus la această decizie se numără adresările repetate ale Consiliului Directorilor Generali al Republicii Moldovenești și ale unor organizații naționale moldovenești, formulate în contextul agravării situației din ținut. Această decizie a fost adoptată, de asemenea, cu sprijinul reprezentanților puterilor aliate de la Iași și al generalului rus Dmitri Șcerbaciiov, interesați de restabilirea ordinii și de menținerea posibilităților de aprovizionare necesare continuării operațiunilor militare ale armatelor română și rusă. Din această perspectivă istoriografică, intervenția armatei române nu este interpretată ca un act de agresiune, ci ca operațiune menită să restabilească ordinea și securitatea, să îndepărteze formațiunile bolșevice și să creeze condiții pentru funcționarea structurilor politice și a organizațiilor profesionale din Basarabia. Invitarea trupelor române de către autoritățile basarabene este apreciată, astfel, drept un act politico-diplomatic și militar cu consecințe importante asupra evoluției ulterioare a evenimentelor din teritoriu, restabilind ordinea în societate și asigurând structurilor politice și organizațiilor profesionale libertatea de expresie și activitate. În fond, a fost singurul mod de a contracara tentativele de

reanexare a Basarabiei de către Rusia sovietică¹. Însă această perspectivă asupra evenimentelor nu a fost împărtășită de propaganda comunistă și de istoriografia sovietică. Respectiv, în studiul de față vom analiza modul în care problema intrării trupelor române în Basarabia și consecințele acestei intervenții au fost abordate în literatura propagandistică și istorică de sorginte bolșevică, apoi sovietică, îndeosebi cea din RASS Moldovenească și, ulterior, din RSS Moldovenească.

Încă de la începutul anului 1918, propaganda bolșevică a calificat intrarea trupelor române în Basarabia drept „intervenție” și „ocupare” a provinciei, teză preluată ulterior atât în discursul politic, cât și în cel istoriografic sovietic cu privire la așa-zisa „problemă basarabeană”. În perioada interbelică, diplomația sovietică susținea că „problema basarabeană” ar fi apărut explicit pe agenda internațională abia la începutul anului 1918. Regimul bolșevic n-a recunoscut Unirea Basarabiei cu România și a contestat atât actul din 27 martie 1918, cât și Tratatul din 28 octombrie 1920 privind recunoașterea suveranității României asupra Basarabiei.

Autoritățile sovietice au urmărit reanexarea Basarabiei printr-o serie de acțiuni desfășurate pe mai multe direcții: demersuri diplomatice (inclusiv în cadrul conferințelor bilaterale sovieto-române), tentative de intervenție militară prin intermediul Armatei Roșii, incursiuni armate de peste Nistru, însoțite de acțiuni de propagandă și de susținere a unor mișcări împotriva administrației românești, precum cele de la Hotin, Tighina și Tatar-Bunar, crearea RASS Moldovenești în stânga Nistrului, precum și alte acțiuni desfășurate prin intermediul structurilor Kominternului. Niciuna dintre aceste inițiative nu a dus, în perioada interbelică, la modificarea statutului Basarabiei.

O altă direcție de acțiune a fost desfășurarea unei ample campanii politico-propagandistice, susținute și prin producția istoriografică sovietică. În cadrul ei, se căutau argumente pentru revendicarea Basarabiei, în mod special unele care să demonstreze caracterul pretins ilegal al Unirii din 1918, prezentată drept rezultat al intervenției armatei române și al „ocupării” provinciei.

Preluând terminologia și clișeele discursului politico-diplomatic bolșevic, istoriografia sovietică și-a construit argumentația privind pretinsa „ilegalitate” a actului Unirii din 27 martie 1918 în jurul câtorva teze principale. Basarabia era prezentată drept un teritoriu sovietic, în care revoluția socialistă ar fi biruit înainte de „răpirea” sa de către România burghezo-moșierească; Sfatul Țării era calificat

¹ V. Burlacu, *Unirea Basarabiei cu România și recunoașterea ei internațională*. Editura Academiei Române, București - Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I”, Brăila, 2019, 514 p.; V.N. Ciobanu, *Armata Română și Basarabia. Ianuarie-martie 1918*, Chișinău, s. n. (Bons Offices), 2025, 346 p.; I. Giurcă, 1918 - Unirea Basarabiei cu Romania de-a pururi si totdeauna, Lexon-Prim, Chișinău, 2025, 624 p.

drept organ contrarevoluționar și nereprezentativ, lipsit de autoritatea de a decide asupra destinului provinciei; administrația românească, afirmau propagandiștii sovietici, ar fi instaurat în Basarabia un regim „colonial” și „sângeros”. În această interpretare, opoziția față de administrația românească era prezentată drept expresie a luptei populației împotriva „cotropitorilor”, pentru eliberarea Basarabiei și reunirea ei cu Țara Sovietelor. Un exemplu timpuriu al acestei interpretări se regăsește în prefața lucrării lui Lev Berg, publicată la Petrograd în 1918 și consacrată populației și economiei Basarabiei. Referindu-se la situația politică a provinciei, autorul afirma:

România a răpit o provincie asupra căreia nu are nici un drept politic sau etnic. Noi, rușii, considerăm nulă decizia așa-numitului Sfatul Țării, de care n-a auzit nimeni și care în plus a lucrat sub amenințarea jandarmilor și mitralierelor românești².

Tema luptei revoluționare a maselor populare împotriva „intervenției străine” și a „ocupației românești”, în vederea „reunirii cu Patria sovietică” a fost intens vehiculată în anii 1920-1930 în RASS Moldovenească. Promovând această idee, autoritățile sovietice insistau asupra unei noi identități colective, distincte, asociate conceptului de „națiune moldovenească”, pe care și încercau s-o constituie în mentalul colectiv. Subiectul a fost preluat și dezvoltat de numeroși autori de broșuri și materiale cu caracter propagandistic.

În broșura politico-propagandistică *România*, publicată la Harkov în 1922, M. Rafail prezenta Basarabia drept „teritoriu ocupat al Rusiei”. Puncte de vedere integrate aceleiași perspective problematice se regăsesc și în lucrările lui Cristian Rakovski, social-democrat de origine româno-bulgară, devenit după 1917 unul dintre reprezentanții de prim-plan ai politicii sovietice și, ulterior, conducător al RSS Ucrainene. În calitate de autor sau coautor, acesta a publicat mai multe lucrări consacrate situației din Basarabia, în care își propunea să prezinte „toate atrocitățile pe care administrația română civilă și militară le comite în Basarabia”³. În aceeași linie interpretativă se înscriu și broșurile publicate de Leonid Alexandri⁴,

² Л. С. Берг, *Бессарабия. Страна - Люди - Хозяйство*, Петроград, 1918, p. VII.

³ Vezi: К. Раковский, *Боярская Румыния*, Москва, 1922, pp. 5-17; К. Раковский, *Румыния и Бессарабия. К семилетию аннексии Бессарабии*, Москва, 1925, pp. 38, 53; К. Раковский, В.О. Дембо, *Румынские притязания на Бессарабию*, Москва - Ленинград, 1926, pp. 23-24.

⁴ Л.Н. Александри, *Бессарабия и бессарабский вопрос*, Москва, 1924.

Vladimir Dembo⁵, Alexandru Badulescu⁶, Mark Bociacer⁷, Ivan Borisiuk și Piotr Mamaev⁸, Semion Bantke (Ruban)⁹, K. Galaida¹⁰, Serghei Timov¹¹, A. Aur¹², Abram Grinștein¹³, Vitali Holostenko¹⁴ ș. a.¹⁵

Redactate în limbajul bolșevic specific epocii, broșurile acestor autori urmăreau intensificarea agitației politice și constituirea unei tradiții istorice alternative pentru „poporul moldovenesc”. În lipsa unei cercetări întemeiate pe o analiză critică a surselor documentare, interpretarea trecutului era subordonată schemelor ideologice ale luptei de clasă și obiectivului de a „reuni” Basarabia cu Patria Sovietică. În acest cadru ideologic, „ocupăția” românească a Basarabiei era prezentată drept una dintre cele mai dramatice perioade din istoria ținutului, asociată stăgănării economice, oprimmării sociale și instaurării unui regim de teroare.

Din punct de vedere instituțional, în RASS Moldovenească a fost creat, în 1926, Comitetul Științific Moldovenesc, căruia i-au fost atribuite și sarcini în domeniul cercetării istorice: „sî alcătuiască istoria marcsistă a narodului moldovinesc”¹⁶ și să pregătească, într-un termen cât mai scurt, o schiță a istoriei Basarabiei „până și după ocuparea ei de România regală”¹⁷.

În condițiile în care sarcina de la elabora o istorie a „poporului moldovenesc”, trasată de regimul stalinist, se dovedea dificilă, atât din cauza insuficienței

⁵ В.О. Дембо, *Советская Молдавия и бессарабский вопрос*, Moscova, 1925; Л.Н. Александров, *Бессарабское крестьянство под властью кулаков и помещиков*, Moscova, 1931.

⁶ А. Бадулеску, *Восстание в Татарбунаре*, Moscova, 1925.

⁷ М.Н. Бочачер, *Молдавия*, Moscova - Leningrad, 1926.

⁸ И.Е. Борисюк, П.В. Мамаев, *Советская Молдавия*, Tiraspol, 1938.

⁹ С.С. Бантке, *Бессарабская молодежь под сапогом румынского жандарма*, Balta, 1928; С.С. Бантке, *10 лет борьбы против румынских бояр*, Moscova - Leningrad, 1928.

¹⁰ К. Галайда, *Украденная страна*, Moscova, 1928.

¹¹ С. Титов, *По ту сторону Днестра*, Moscova, 1932.

¹² А. Аур, *Боярское ярмо*, Balta, 1929.

¹³ А. Гринштейн, *Уроки оккупации и национальный вопрос*, în *Красная Бессарабия*, nr. 2, 1926.

¹⁴ В. Холостенко, *3 года национального строительства в МАССР и 10 лет национального угнетения Бессарабии*, Balta, 1928.

¹⁵ Е.П. Воронович, *На рубеже двух миров*, în *Красная Бессарабия*, nr. 12, 1936; Г.И. Старый, *Бессарабия и МАССР*, în *Красная Бессарабия*, nr. 1, 1928; П. Кьор, *Национальный вопрос в Молдавии*, în *Красная Бессарабия*, nr. 3, 1928; М. Дьячук, *Две системы – два мира. Хозяйственное строительство в Бессарабии и в МАССР*, în *Красная Бессарабия*, nr. 3, 1931.

¹⁶ А. Gribincea, М. Gribincea, I. Șișcanu, *Politica de moldovenizare în RASS Moldovenească. Culegere de documente și materiale*, Civitas, Chișinău, 2004, p. 88 (doc. 28).

¹⁷ Д.И. Антонюк, *Динамизм культурного строительства в Советской Молдавии*, Car-tea Moldovenească, Chișinău, 1984, p. 95.

surselor documentare și a lucrărilor de specialitate, cât și a faptului că încă nu fusese formulată o concepție sovietică coerentă privind etnogeneza acestuia, cercetarea s-a orientat cu precădere spre istoria contemporană a Basarabiei și a RASS Moldovenești. O atenție deosebită a fost acordată mișcării ilegaliste, revoluției bolșevice din octombrie, războiului civil și „ocupației românești a Basarabiei”. Această orientare era favorizată și de faptul că unii dintre autorii și conducătorii politici ai republicii participaseră nemijlocit la evenimentele analizate¹⁸.

În documentele de partid se insista asupra necesității unei critici sistematice a tezelor istoriografiei „reacționare-șoviniste burgheze românești”, acuzată că ar nega dreptul „poporului moldovenesc la autodeterminare, la crearea și dezvoltarea statalității sale socialiste”. În mod special erau vizați „istoricii români burghezi” Nicolae Iorga, Ion Nistor și Onisifor Ghibu, precum și martori ai evenimentelor ca Dumitru Bogos, Petre Cazacu, Ion Pelivan, Pan. Halippa și Ștefan Ciobanu, incluși de sovietici în aceeași categorie ideologică. Acestora li se reproșa că, prin justificarea „ocupării ilegale a Basarabiei de România regală”, ar fi ignorat sau falsificat trecutul și cultura „poporului moldovenesc”. În plus, linia oficială respingea ideea că intrarea trupelor române în Basarabia nu ar fi reprezentat un act de agresiune, iar hotărârea Sfatului Țării ar fi exprimat în mod legitim suveranitatea populației din provincie.

Pentru combaterea interpretărilor incomode, Comitetul Moldovenesc Regional de Partid a stabilit o serie de direcții prioritare de cercetare pentru istoricii din republică. Acestea vizau trecutul „poporului moldovenesc”, istoria mișcării muncitorești și țărănești din ținut, participarea oamenilor muncii din Moldova la pregătirea și desfășurarea revoluției din octombrie și la războiul civil, precum și generalizarea experienței „construcției socialiste în RASS Moldovenească”¹⁹.

În 1933, la Tiraspol, a apărut, sub redacția lui Emilian Bagrov, culegerea de documente și materiale *Intervenția română în Basarabia*, consacrată luptei revoluționare din anii 1917-1918 pentru instaurarea puterii sovietice în ținut. Volumul cuprindea și o scurtă incursiune în istoria mai veche a Basarabiei, menită să susțină teza potrivit căreia teritoriul dintre Prut și Nistru nu ar fi aparținut niciodată României. În acest scop erau invocate, fără trimitere la surse istorice, argumente precum „slaba autoritate” a lui Ștefan cel Mare asupra acestui teritoriu sau apariția „chestiunii basarabene” abia în 1856, odată cu retrocedarea sudului Basarabiei către Principatul Moldovei²⁰. Construcția argumentativă a acestei lu-

¹⁸ E. Negru, *Politica etnoculturală în Republica Autonomă Socialistă Sovietică Moldovenească (1924 - 1940)*, Prut Internațional, Chișinău, 2003, pp. 101-102.

¹⁹ Д.И. Антоныук, *op. cit.*, p. 96.

²⁰ E. Negru, *Politica etnoculturală...*, p. 94.

crări contesta temeiurile istorice ale revendicărilor românești asupra Basarabiei, iar Unirea din 1918 era calificată drept o „intrigă burghezo-moșierească”²¹.

Un rol important în continuarea acestei campanii politico-propagandistice l-a avut „Societatea basarabenilor”, organizație de tip kominternist înființată la Moscova, în 1925, de emigranți politici originari din Basarabia stabiliți în URSS. Printre obiectivele sale declarate se numărau „eliberarea Basarabiei de sub jugul ocupanților români” și „reunirea ei cu Uniunea Sovietică”, prin „răsturnarea boierimii române”, „sovietizarea Basarabiei” și „unirea” acesteia cu „RASS Moldovenească”. În perspectivă mai largă, programul organizației viza „răsturnarea dominației boierilor și capitaliștilor în întreaga Românie” și, „prin revoluția din România, spre sovietizarea Balcanilor”²².

Unul dintre principalele instrumente de propagandă ale Societății basarabenilor a fost revista *Krasnaia Bessarabia* (Basarabia Roșie), editată între 1926 și 1938, a cărei copertă înfățișa Basarabia sub forma unei femei în lanțuri. Publicația promova constant o imagine negativă a situației din Basarabia aflată în componența României. Printre temele recurente se numărau „confiscarea de la țăranii basarabeni a cuceririlor Puterii Sovietice instaurate în ținut la începutul anului 1918”, „degradarea” situației economice și financiare a gospodăriilor țărenești ca urmare a reformei agrare din anii 1918-1921, „exploatarea cruntă” a populației rurale de către „boierii și moșierii români”, foametea, emigrarea în masă, „pustiirea satului basarabean”, existența „refugiaților basarabeni de peste Nistru”, represiunile exercitate de „ocupanți” și asasinarea basarabenilor „de călăii români cu sutele și miile”. În această reprezentare, „Basarabia oferea privilegiștea unui vulcan, capabil în orice clipă să reverse lava-i incandescentă peste capetele asupritorilor săi”²³.

În contrapondere cu imaginea moldovenilor din Basarabia, prezentați drept „căzuți în jugul burgheziei și moșierilor români”, propaganda sovietică promova o reprezentare idealizată a situației din stânga Nistrului. Pentru a atrage simpatia țăranilor și muncitorilor basarabeni față de „patria socialismului” și a stimula solidaritatea lor cu proiectul sovietic, erau difuzate informații potrivit cărora moldovenii rămași în componența Rusiei sovietice, în conformitate cu politica națională leninistă și cu „aspirațiile populației moldovenești”, și-ar fi creat propria republică

²¹ E. Bagrov (coord.), *Intervenția română în Basarabia. Culegeri de materiale și documente (1917 - 1918)*, Editura de Stat a Moldovei, Tiraspol, 1933, vol. 1, pp. 14-20; W.P. Meurs, *Ches-tiunea Basarabiei în istoriografia comunistă*, Arc, Chișinău, 1996, pp. 193-194.

²² A. Petrencu, *România în planul operativ de război al URSS din mai 1941*, în *Revista de Istorie a Moldovei*, nr. 3-4, 1994, p. 81.

²³ Vezi: N. Enciu, *Populația rurală a Basarabiei interbelice în istoriografia sovietică*, în *Destin Românesc*, nr. 1, 2000, pp. 66-69.

autonomă în cadrul RSS Ucrainene și s-ar fi bucurat de avantajele noii orânduiri. În construirea imaginii oficiale, se insista asupra succeselor obținute în dezvoltarea industriei, agriculturii, culturii și științei, prezentate drept expresie a „înfloririi Republicii Autonome Moldovenești în familia frățească a popoarelor URSS”.

În anii 1939-1940 au fost publicate noi broșuri și articole cu caracter propagandistic, menite să ofere o justificare „științifică” tezei privind „anexarea Basarabiei în 1918 de către România burghezo-moșierească” și să contribuie la pregătirea ideologică a anexării Basarabiei la URSS²⁴. Majoritatea acestor publicații relatau câteva teme centrale ale discursului oficial sovietic: „lupta eroică a maselor populare” pentru puterea sovietică și împotriva „ocupării Basarabiei”; prezentarea „chestiunii basarabene” drept consecință a ocupării provinciei de către România regală; afirmarea „ilegalității” actului din 1918 și denunțarea politicii „intervenționiste”, „antisovietice” și „antipopulare” a cercurilor conducătoare românești; caracterizarea conducătorilor Sfatului Țării drept „contrarevoluționari” și „trădători”; descrierea perioadei interbelice ca una marcată de „jug politic, social și național”, înapoiere culturală, declin economic, șomaj și sărăcie; precum și teza „luptei neîncetate” pentru eliberare socială și națională și pentru reunirea cu patria sovietică²⁵. Un autor occidental contemporan le caracterizează în următorii termeni:

Scrierile acestor românofobi reprezentau tirade sălbatice împotriva cuceririi românești a Basarabiei” [și contra] oprimirii sângeroase a muncitorilor basarabeni de către burghezie și moșieri²⁶.

În acest context, antiromânismul, românofobia și demonizarea României au devenit componente recurente ale discursului istoriografic și propagandistic sovietic referitor la Basarabia.

Privită în ansamblu, istoriografia din RASS Moldovenească era puternic marcată de narativele specific comuniste. O parte importantă a publicațiilor era consacrată evocării „eroilor revoluționari” și mărturiilor referitoare la evenimentele din anii 1917-1920, utilizate drept justificare a caracterului ilegal al „anexării” Basarabiei de către România și a pretensei lipsiri a „poporului moldovenesc” de dreptul la autodeterminare. În paralel, era promovată imaginea succeselor „grandioase” obținute de moldovenii din RASS Moldovenească în domeniile economic și cultural. În acest fel, producția istoriografică și propagandistică urmărea atât legitimarea

²⁴ D. Dragnev, *Etapele evoluției științelor socio-umanistice din Moldova (1946 - 2016)*, în I.V. Xenofontov (cord.) *Probleme actuale ale istoriei științei*, Biblioteca Științifică (Institut) „Andrei Lupan”, Chișinău, 2017, pp. 9-10.

²⁵ Vezi Д.И. АНТОНЮК, *op. cit.*, pp. 98-99.

²⁶ W.P. van Meurs, *Chestiunea Basarabiei în istoriografia comunistă*, Arc, Chișinău, 1996, p. 183.

revendicărilor sovietice asupra Basarabiei, ulterior a anexării ei de către URSS²⁷, cât și consolidarea unei tradiții interpretative menite să contracareze perspectiva românească și să întărească ideologia comunistă în rândul populației basarabene²⁸.

După cel de-al Doilea Război Mondial, integrarea României în blocul sovietic și semnarea Tratatului de pace de la Paris din 10 februarie 1947 au consfințit noul cadru politico-teritorial, în care Basarabia se afla în componența URSS. În aceste condiții, în primul deceniu postbelic, problematica Basarabiei și cea a identității populației din provincie nu puteau fi discutate în istoriografia românească decât în limitele impuse de noua orientare ideologică și de relația politică privilegiată cu Uniunea Sovietică, impusă pe baza dreptului forței²⁹.

La baza „noii” interpretări a istoriei României a stat lucrarea semnată de politrucul Mihail Roller, *Studii și note științifice privind istoria României*, publicată în mai multe ediții și elaborată în contextul orientărilor ideologice promovate de conducerea comunistă, inclusiv sub influența lui Leonte Răutu³⁰. Volumul aborda principalele momente ale istoriei României, acordând o atenție deosebită relațiilor ruso-române și sovieto-române și interpretându-le în acord cu noile raporturi politice dintre cele două state. Din această perspectivă, Unirea Basarabiei din 1918 era prezentată drept consecința acțiunii „guvernului reacționar român”, care, „folosind situația grea a tinerei republici sovietice, o atacă și ocupă Basarabia”.

Acest mod de interpretare s-a menținut, în linii generale, până în 1964, când agravarea divergențelor dintre Moscova și București a marcat un moment de cotitură în relațiile sovieto-române³¹. Prin *Declarația Partidului Muncitoresc Român din 22 aprilie 1964*, conducerea României a optat pentru o politică internă și externă mai autonomă (numită în literatura de specialitate „curs deosebit”) și pentru diminuarea dependenței față de Uniunea Sovietică³². Reinterpretarea istoriei teritoriului dintre Prut și Nistru a devenit unul dintre instrumentele afirmării acestei autonomii. Un moment semnificativ l-a constituit publicarea, în același an, a volumului *Însemnări despre români: manuscrise inedite* de Karl

²⁷ I. Țurcanu, *Istoriografia din Moldova Sovietică între știință și propagandă*, în *Revista de Istorie a Moldovei*, nr. 3-4, 1994, p. 8.

²⁸ W.P. van Meurs, *op. cit.*, pp. 189-190.

²⁹ E. Plopeanu, *Ideologia și adevărul istoric în istoriografia românească și moldovenească. Unele considerații*, în *Analele ANTIM*, Chișinău, nr. 8, 2008, p. 194.

³⁰ M. Roller, *Studii și note științifice privind istoria României*, București, 1956.

³¹ V. Burlacu, *Impactul relațiilor sovieto-române asupra politicii culturale din RSS Moldovenească*, în S. Musteață (coord.), *Tratatul de pace de la București din 1812. 200 de ani de la anexarea Basarabiei de către Imperiul Rus, Pontos*, Chișinău, 2012, p. 295.

³² W.P. Meurs, *op. cit.*, p. 237.

Marx³³. Fără comentarii ample din partea editorilor, textele lui K. Marx, cunoscut pentru antirusismul său, ofereau o perspectivă extrem de critică asupra politicii ruse în raport cu spațiul românesc, ceea ce permitea utilizarea autorității fondatorului teoriei marxiste în susținerea noii orientări istoriografice de la București și îndepărtării de „marele frate eliberator”³⁴.

În acest nou context, o parte dintre miturile istoriografice promovate în perioada precedentă au fost abandonate sau revizuite. Noua orientare a istoriografiei românești a pus tot mai accentuat în discuție rolul Rusiei și al Uniunii Sovietice în istoria românilor, reevaluând critic interpretările favorabile acestora³⁵.

În anii următori, istoriografia românească a continuat reevaluarea problemei Basarabiei dintr-o perspectivă națională, distanțându-se tot mai mult de interpretările consacrate în perioada anterioară. Această evoluție a fost urmărită cu atenție de conducerea de partid din RSS Moldovenească, ce întocmea și transmita cu regularitate la Moscova informații și note critice privind noile orientări ale cercetării istorice din România³⁶.

Până la sfârșitul anului 1965, Moscova a evitat să agraveze suplimentar relațiile cu România și nu a reacționat imediat la noile orientări politice și istoriografice de la București. În schimb, conducerea politică și mediul istoriografic din RSS Moldovenească manifestau o preocupare tot mai accentuată față de ceea ce considerau a fi manifestări ale naționalismului local, precum și față de influența publicațiilor exilului românesc din Occident³⁷.

Începând cu anul 1965 și pe parcursul următoarelor aproape două decenii, campaniile propagandistice și ideologice antiromânești inițiate de CC al PCUS au fost transpuse și coordonate în RSS Moldovenească de CC al PCM. Un rol cen-

³³ Vezi K. Marx, *Însemnări despre români: manuscrise inedite*, ed. A. Oțetea și A. Schwan, Academia RPR, București, 1964; Vezi: E. Plopeanu, *op. cit.*, pp. 194-195.

³⁴ V. Georgescu, *Politică și istorie. Cazul comuniștilor români. 1944-1977* (ed. a 2-a), Humanitas, București, 2008, p. 52.

³⁵ L. Boia, *Mituri istorice românești*, Editura Universității București, București, 1995, p. 8.

³⁶ AOSPRM, F. 51, inv. 24, dos. 3, ff. 68-69; AOSPRM, F. 51, inv. 24, dos. 145, ff. 59-94; Vezi Gh. Cojocaru, „Dezghetu” lui Hrușciiov și problema Basarabiei, Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2014, pp. 246, 248-249; Vezi O. Turtureanu, „Politica națională” a PCUS mecanism de generare a conflictului în societatea RSSM, în *Destin Românesc*, nr. 4, 2011, p. 49; E. Negru, *Congresul III al Uniunii Scriitorilor din RSSM și campania autorităților împotriva intelectualilor*, în *Destin Românesc*, nr. 2, 2001, pp. 78-79; E. Negru, *Congresul III al Uniunii Scriitorilor...*, în *Destin Românesc*, nr. 3, 2011, p. 55.

³⁷ Vezi W.P. Meurs, *op. cit.*, p. 280; AOSPRM, F. 51, inv. 25, dos. 255, f. 1. Citat după: V. Stăvilă, *Evoluția componenței naționale a elitei politico-economice a RSSM (1940-1991)*, în *Revistă de Istorie a Moldovei*, nr. 4, 1996, p. 36.

tral în promovarea acestor orientări i-a revenit primului secretar Ivan Bodiul, sub conducerea căruia s-a desfășurat o amplă campanie de deznaționalizare și rusificare, falsificare a adevărului științific despre limba română și istoria națională³⁸.

În perioada de maximă tensionare a relațiilor româno-sovietice, RSS Moldovenească a devenit nu doar un spațiu de aplicare a unor politici economice și sociale impuse de centru, ci și un important laborator de elaborare și testare a unor concepții privind istoria „poporului moldovenesc”. În acest cadru s-au conturat și consolidat principalele teze ale teoriei moldoveniste, menite să fundamenteze ideea unei identități istorice și naționale moldovenesti distincte de cea românească.

Intervențiile istoriografice ale lui I. Bodiul s-au intensificat odată cu declanșarea „războiului istoriografic” dintre cele două părți, ca o replică la acțiunile politice ale conducerii PCR și publicațiile istorice „revizioniste” care apăreau în România. Discursurile sale cu caracter ideologic și politico-educativ au început să includă tot mai frecvent sinteze ale istoriei ținutului și republicii, de la cele mai vechi timpuri până în prezent³⁹. Aceste prezentări, cu caracter de compendiu, reluau în mod constant câteva teme centrale ale narativei istoriografice sovietice: „biruința Puterii Sovietice în Moldova”, „cotropirea mișlească a Basarabiei de către România burghezo-moșierească” și instaurarea unui regim de „ocupație”, precum și „lupta neîncetată a poporului moldovenesc pentru reunirea cu Uniunea Sovietică”.

Un moment important în această evoluție l-a constituit consfătuirea republicană a activului de partid din 22-23 decembrie 1965. Aceasta s-a desfășurat în contextul campaniei de condamnare a „naționaliștilor locali”, declanșată după recente discursuri „incendiare” de la Congresul al III-lea al scriitorilor din RSS Moldovenească, consacrate problemelor limbii materne, grafiei și culturii naționale. Cu această ocazie, I. Bodiul și-a manifestat pentru prima dată în mod public și sistematic interesul pentru istoria republicii, temă prezentă până atunci doar sporadic în cuvântările sale⁴⁰.

În raportul prezentat la consfătuire, I. Bodiul a schițat succint istoria ținutului „din cele mai vechi timpuri”, enunțând miturile fondatoare și conceptele-cheie ale istoriografiei sovietice referitoare la trecutul, prezentul și viitorul RSS Moldovenești⁴¹. Referindu-se la „lipsurile științei istorice”, acesta recunoștea că

³⁸ V. Bahnaru, Gh. Cojocaru, *Partidul și oamenii de litere și arte din RSS Moldovenească (1961-1963). Studiu și documente*, Bons Offices, Chișinău, 2013, p. 41; *Declarația Consiliului Uniunii Scriitorilor din Moldova, 22 ianuarie*, în *Literatura și Arta*, nr. 54, 2003.

³⁹ V. Burlacu, *op. cit.*, pp. 298-301.

⁴⁰ I. Bodiul, *Starea educării marxist-leniniste a oamenilor muncii din republică și măsurile pentru îmbunătățirea ei*, în *Moldova Socialistă*, 5 ianuarie, 1966; *Cultura*, 8 ianuarie, 1966.

⁴¹ E. Negru, *Congresul III al Uniunii Scriitorilor...*, în *Destin Românesc*, nr. 3, 2011, p. 54.

Știința noastră nu a studiat cum se cuvine nici perioada ocupației prin violență a Basarabiei. Sub pretextul de „a nu răvăși trecutul”, oamenii de știință nu dezvăluie adânc situația economică, socială și culturală a poporului aflat sub călcâiul cotropitorilor [N.B! – nu se indică la acel moment cine-s]; lupta lui eroică pentru unirea cu Patria-mamă - Uniunea Sovietică [...] am încetat de a marca pe larg data de 28 iunie-ziua reunirii-marea noastră sărbătoare națională⁴².

Într-o altă intervenție, I. Bodiul avertiza că,

în ultimul timp, în cercurile de partid și obștești din România se observă o tendință spre revizuirea și falsificarea celor mai importante teze referitoare la trecutul istoric și la prezentul poporului moldovenesc⁴³.

Această apreciere îi oferea totodată prilejul să rectifice atitudinea adoptată anterior de conducerea republicii față de subiectele susceptibile să provoace reacții negative la București. Oficialul recunoștea:

În această atmosferă, probabil, noi ne situam pe o poziție greșită când, pentru a nu admite o reacție negativă în România, limitam poporul moldovenesc în desfășurarea sărbătorilor naționale, treceam sub tăcere batjocurile crunte ale ocupanților burghezo-moșierești asupra poporului moldovenesc, privațiunea națională și lipsa de drepturi politice⁴⁴.

Liderul moldovean se arăta îngrijorat și de faptul că

în Occident s-au ivit noi încercări de a nega faptul ruperii Basarabiei de la Rusia Sovietică, se profilează tendința de a dovedi că acest ținut n-a fost ocupat, dar alipit la România burghezo-moșierească, potrivit cică, voinței poporului⁴⁵.

punând această reținere anterioară și pe seama „relațiilor speciale care începuseră să se statornicească între țările socialiste”, pe care le considera responsabile pentru „greutățile” și „rămânerea în urmă” a cercetărilor din domeniul științelor sociale în RSS Moldovenească⁴⁶.

Savanții noștri [afirma el] au mizat pe raporturi normale între Uniunea Sovietică și România. De aceea s-a acordat puțină atenție unor probleme ale trecutului, care au o mare importanță pentru clarificarea relațiilor statului nostru cu România [...]. Toți cunoaștem stângăciile și nesiguranța cercetărilor privitoare la perioada de ocupație a Basarabiei⁴⁷.

⁴² *Moldova Socialistă*, 5 ianuarie 1966; *Cultura*, 8 ianuarie 1966.

⁴³ E. Negru, Gh. Negru „*Cursul deosebit*” al României și supărarea Moscovei. *Disputa sovieto-română și campaniile propagandistice antiromânești din RSSM (1965-1989)*, Studiu și documente, vol. 1 (1965-1975), Chișinău, CEP USM, 2013, doc. 21, p. 138.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 144.

⁴⁵ *Moldova Socialistă*, 16 februarie, 1966, *Cultura*, 18 februarie, 1967.

⁴⁶ I. Popa, L. Popa, *României, Basarabia și Transnistria*, Editura Fundația Europeană Titulescu, București, 2009, pp. 206-207.

⁴⁷ Gh. Negru, *Crearea conceptului „națiunii burgheze” și „socialiste moldovenești” în istoriografia sovietică*, în *Revista de Istorie a Moldovei*, nr. 1-2, 1998, pp. 73-74.

Un loc aparte în discursurile lui I. Bodiul îl ocupau evenimentele legate de Unirea Basarabiei cu România din 27 martie 1918. În consonanță cu interpretarea promovată de propaganda comunistă, Unirea era prezentată drept rezultatul conjugat al unor acțiuni „reacționare și agresive” desfășurate din interior și din exterior și era desemnată prin termeni precum „răpire”, „ocupare” sau „rupere”. Această construcție interpretativă se organiza în jurul câtorva întrebări recurente: cine ar fi realizat „răpirea” Basarabiei (Antanta, naționaliștii moldoveni, România regală sau toate aceste forțe împreună); de la cine ar fi fost „rupt” teritoriul (de la Rusia Sovietică, prezentată drept statul căruia Basarabia îi aparținea în momentul în care aici ar fi biruit revoluția socialistă); și care ar fi fost atitudinea populației, în special a moldovenilor (descrisă, în mod constant, ca ostilă „ocupanților” și exprimată prin numeroase acțiuni de rezistență în apărarea „cuceririlor revoluționare”). În primii ani ai disputei sovieto-române privind problema Basarabiei, când exista încă speranța revenirii României la o linie considerată „normală” în raport cu Uniunea Sovietică, aceste evenimente erau evaluate cu o anumită prudență. Referințele directe la România erau evitate, indiferent de regimul politic avut în vedere. Astfel, în anii 1965-1966, România nu era încă nominalizată explicit, în discursurile publice, drept organizatoare sau participantă la „agresiunea” și „ocuparea” Basarabiei.

Pe măsură ce disputele româno-sovietice privind problema Basarabiei s-au amplificat, prudența discursivă din anii 1965-1966 a început să fie abandonată⁴⁸.

În această evoluție, anul 1967 marchează un moment semnificativ, ilustrând direct impactul tensionării relațiilor dintre cele două state asupra narativei privind RSS Moldovenească. La 13 februarie 1967 s-a desfășurat Plenara CC al PCM, în cadrul căreia I. Bodiul a prezentat raportul *Cu privire la pregătirile de semicentenarului Marii Revoluții Socialiste din Octombrie*. Dincolo de caracterul său mobilizator, raportul propunea o interpretare ideologizată a rolului acestui eveniment „epocal” în istoria „poporului moldovenesc”. O parte importantă a argumentației era concentrată chiar la începutul raportului, într-un compartiment intitulat sugestiv *Unele chestiuni ale mișcării revoluționare din Moldova, lupta oamenilor muncii pentru Puterea Sovietică și apărarea cuceririlor ei*. E semnificativ și faptul că, în 1967, pentru prima dată în seria disputelor declanșate în anii anteriori, în discursurile publice ale lui I. Bodiul România regală este nominalizată explicit drept autor al „ocupării” Basarabiei în 1918⁴⁹. Din acel moment, caracterizarea rolului României devine mult mai explicită și mai dură. I. Bodiul afirma:

⁴⁸ Vezi Ch. King, *Moldovenii, România, Rusia și politica culturală*, Ed. Arc, Chișinău, 2002, p. 107; K. Verdery, *Compromis și rezistență. Cultura română sub Ceaușescu*, Humanitas, București, 1994, p. 98.

⁴⁹ *Moldova Socialistă*, 1967, 16 februarie; *Cultura*, 1967, 18 februarie.

La sfârșitul lui decembrie 1917 - începutul lui ianuarie 1918 pământul moldovenesc a fost prima victimă a intervenției militare în Țara Sovietelor. România regală, sprijinită de statele imperialiste din Apus și cu ajutorul căpeteniilor organizației contrarevoluționare Sfatul Țării a început să ocupe Basarabia⁵⁰.

Aceeași interpretare, reluată în formulări apropiate, se regăsește și în alte rapoarte și intervenții ale lui I. Bodiul⁵¹. Din aceste afirmații se desprind câteva dintre obiectivele politico-propagandistice urmărite prin reinterpretarea evenimentelor din 1918. În primul rând, pentru a susține teza „ilegalității” actului din 27 martie 1918, Basarabia era prezentată drept „prima victimă” a unei intervenții militare externe împotriva tinerei republici sovietice, ceea ce presupunea implicit apartenența provinciei la Rusia Sovietică. În al doilea rând, „răpirea Basarabiei” era descrisă ca rezultatul conjugat al contrarevoluției interne și externe: acțiunile „naționaliștilor burghezi moldoveni” ar fi fost sprijinite de intervenția armatei române și de „imperialiștii Antantei”. În sfârșit, era contestată legitimitatea Sfatului Țării, calificat drept „illegal”, „nereprezentativ”, „reacționar” și „burghez-naționalist” și, prin urmare, lipsit de dreptul de a decide Unirea Basarabiei cu România. În aceeași logică de legitimare a apartenenței Basarabiei la Rusia sovietică și, ulterior, la URSS, mitul „Marii Revoluții Socialiste din Octombrie” era proiectat asupra teritoriului dintre Prut și Nistru prin teza „biruinței revoluției socialiste și a Puterii Sovietice în Moldova”.

În acest context, o problemă importantă în discursurile lui I. Bodiul a devenit nu doar afirmarea „biruinței și instaurării Puterii Sovietice în Moldova”, ci și stabilirea momentului în care aceasta s-ar fi produs. În perioada în care liderul de la Chișinău s-a angajat tot mai activ în disputa istoriografică cu oficialitățile și istoricii din România, istoriografia sovietică moldovenească susținea deja că revoluția bolșevică ar fi biruit în ținut „la sfârșitul anului 1917 - începutul anului 1918”, fără să existe însă o opinie unanimă asupra datei exacte a instaurării Puterii Sovietice⁵². Stabilirea acestei limite cronologice avea o miză evident politico-ideologică: ea trebuia să susțină scenariul potrivit căruia „cotropirea Basarabiei” de către România

⁵⁰ *Ibidem*.

⁵¹ *Moldova Socialistă*, 1967, 7 septembrie; *Cultura*, 1967, 9 septembrie; *Правда*, 1967, 6 octombrie; *Moldova Socialistă*, 1967, 6 octombrie; *Moldova Socialistă*, 1967, 3 noiembrie; *Moldova Socialistă*, 1967, 3 decembrie; *Правда*, 1970, 28 iunie; *Moldova Socialistă*, 1970, 30 iunie; И. Бодиул, *Присоединение Бессарабии к России и исторические судьбы молдавского народа*, în *Вопросы истории*, nr. 8, 1972, p. 6.

⁵² A se vedea mai pe larg: Я.С. Гросул, Н.А. Мохов, *Историческая наука Молдавской ССР*, Наука, Moscova, 1970, pp. 78-86; А.С. Есауленко, М.М. Гициу, *Победа социалистической революции в Молдавии в советской исторической науки*, în V.I. Țaranov (coord.), *Историческая наука Советской Молдавии* Știința, Chișinău, 1984, pp. 39-50.

regală ar fi constituit primul act de „agresiune” externă asupra unui teritoriu al Rusiei Sovietice în care puterea „muncitorilor și țăranilor” fusese deja instaurată. În această construcție, evenimentele din 1940 puteau fi prezentate, retrospectiv, drept un act „eliberator”, un „triumf al adevărului istoric” și o „restabilire a dreptății”. Discuțiile privind data „biruinței puterii sovietice” în Moldova au continuat timp de mai bine de un deceniu, fără să conducă la un consens istoriografic. Cu prilejul împlinirii a 50 de ani de la revoluția bolșevică, conducerea de partid a republicii a cerut însă istoricilor să adopte o poziție unitară. În aceste condiții, deși nu exista un document istoric care să permită stabilirea cu certitudine a unei asemenea date, s-a convenit ca „biruința Puterii Sovietice” să fie plasată la 1 ianuarie 1918, stil vechi, respectiv 14 ianuarie 1918, stil nou⁵³. Această datare a fost oficializată prin Hotărârea CC al PCM *Cu privire la sărbătorirea jubileului de 50 de ani ai instaurării Puterii Sovietice în Moldova*, adoptată la începutul lunii decembrie 1967, care stabilea:

Pe data de 14 ianuarie 1918 (1 ianuarie stil vechi) întreaga putere de stat de pe teritoriul Moldovei a trecut în mâinile Sovietelor. Forțele contrarevoluționare au fost zdrobite și paralizate⁵⁴.

În cadrul aceleiași construcții, potrivit căreia Basarabia ar fi fost „răpită”, iar Unirea s-ar fi realizat împotriva voinței populației, a fost dezvoltată și teza „luptei poporului moldovenesc pentru apărarea cuceririlor revoluției socialiste și împotriva ocupanților”. Selectarea și interpretarea tendențioasă a faptelor istorice urmăreau să susțină imaginea unei rezistențe populare ample și imediate față de intrarea trupelor române. În această logică se afirma:

Îndată ce cotropitorii au pășit pe pământul nostru, ei s-au lovit de rezistența puternică a poporului moldovenesc și a fraților lui - ruși, ucraineni, găgăuzi, bulgari, evrei, care în lupte sângeroase apărau cuceririle Puterii Sovietice, dreptul lor la libertate și independență. Prin întregul ținut a trecut un val de indignare și proteste ale poporului⁵⁵.

Narațiunea rezistenței era extinsă și asupra reacției celorlalte popoare integrate Rusiei sovietice, prezentate ca solidare cu lupta împotriva intervenției românești. În acest sens, se afirma:

Toate popoarele tinerii Țări Sovietice au primit cu mânie și indignare știrea despre invazia mișlească a României boierilor în Basarabia. Exprimând voința oamenilor muncii, Sovietul Comisarilor Norodnici în situația nespuse de încordată din anii aceea a luat o serie de măsuri energice pentru a acorda ajutor forțelor revoluționare din Basarabia în lupta lor împotriva intervenționiștilor, albardiștilor și naționaliștilor burghezi⁵⁶.

⁵³ I. Țurcanu, *Istoriografia din Moldova Sovietică între știință și propagandă*, în *Revista de Istorie a Moldovei*, nr. 3-4, 1994, p. 7.

⁵⁴ *Moldova Socialistă*, 1967, 3 decembrie.

⁵⁵ *Moldova Socialistă*, 1967, 16 februarie; *Cultura*, 1967, 18 februarie.

⁵⁶ *Vezi: Moldova Socialistă*, 1967, 16 februarie; *Cultura*, 1967, 18 februarie.

În susținerea acestei interpretări, I. Bodiul invoca, selectând tendențios faptele la care făcea referire, notele de protest și ultimatumurile adresate de guvernul sovietic autorităților române, ruperea unilaterală a relațiilor diplomatice, precum și trimiterea unor trupe în sprijinul forțelor revoluționare din Basarabia. Din această succesiune de evenimente el desprindea concluzia că

aceste măsuri energice ale oamenilor muncii din raioanele ocupate au silit guvernul regal să semneze un acord, în baza căruia se obliga să retragă în curs de două luni trupele sale din Moldova și să nu întreprindă nicio acțiune împotriva Țării Sovietelor. Dar aceste îndatoriri au fost încălcate mișelește. Profitând de agresiunea hoardelor austro-germane asupra Ucrainei Sovietice și Moldovei de pe malul stâng al Nistrului, precum și de retragerea trupelor sovietice, ocupanții nu și-au retras trupele⁵⁷.

Tema „luptei împotriva ocupanților” revine constant și în alte rapoarte ale lui I. Bodiul⁵⁸. În cadrul acestei construcții politico-ideologice, ea îndeplinea mai multe funcții: legitima retrospectiv „eliberarea” Basarabiei din 1940; susținea teza existenței unui „popor moldovenesc” distinct, care nu s-ar fi împăcat cu „ocupația” Basarabiei de către România burghezo-moșierească; și demonstra pretinsul „faliment” al politicii administrației românești în provincie.

O altă preocupare prezentă în discursurile lui I. Bodiul era caracterizarea regimului politic instaurat în Basarabia după 1918. Pe măsură ce se aprofundau disensiunile sovieto-române, această temă căpăta o funcție tot mai pronunțată ideologică. În condițiile în care România își afirma o politică mai autonomă față de URSS și, implicit, o orientare mai accentuată spre Occident, narativa promovată în RSS Moldovenească urmărea să contracareze influența pe care această evoluție o putea exercita asupra populației republicii. În acest scop, era promovată imaginea unei Românii care, în perioada interbelică, ar fi acționat împotriva identității moldovenești. Astfel, tema „ocupației” Basarabiei din anii 1918-1940, denunțarea pretinsului regim „colonial sângeros” și evocarea „luptei neîncetate” a oamenilor muncii împotriva administrației românești au devenit teme constante și privilegiate ale discursului politico-istoric⁵⁹. Mitul „ocupației românești” a Basarabiei, însoțit de demonizarea jandarmului român și a administrației românești, urmărea să conteste semnificația Unirii din 1918 și să cultive o atitudine ostilă față de România și de identitatea românească⁶⁰. Primul secretar respingea, în consecință,

⁵⁷ Vezi: *Moldova Socialistă*, 1967, 16 februarie; *Cultura*, 1967, 18 februarie.

⁵⁸ *Правда*, 1967, 5 octombrie; *Moldova Socialistă*, 1967, 6 octombrie; *Moldova Socialistă*, 1967, 3 noiembrie; *Правда*, 1970, 28 iunie; *Moldova Socialistă*, 1970, 30 iunie; I. Bodiul, *op. cit.*, p. 6.

⁵⁹ D. Dragnev, P. Parasca, *Cum a fost inventat „punctul de vedere al istoriografiei sovietice” asupra istoriei noastre naționale*, în *Destin Românesc*, nr. 3-4, 2010, p. 166.

⁶⁰ *Moldova Socialistă*, 1967, 3 noiembrie; *Moldova Socialistă*, 1967, 3 decembrie.

orice idee că în Basarabia interbelică s-ar fi înregistrat vreun progres, insistând asupra caracterului „reacționar” și „abuziv”⁶¹ al administrației românești și prezentând o imagine apocaliptică, dominată de represiune, sărăcie și abuzuri⁶². După cum am menționat deja, principalele obiective ale acestei strategii erau legitimarea retrospectivă a „eliberării” Basarabiei din 1940, precum și susținerea tezei că ar exista un „popor moldovenesc” distinct, care s-ar fi opus permanent „ocupației” românești.

Ingerința politicului în procesul de elaborare a discursului istoriografic, în contextul disputelor sovieto-române, poate fi ilustrată și printr-o serie de hotărâri speciale adoptate la nivelul CC al PCM și al CC al PCUS. Printre acestea se numără Hotărârea Biroului CC al PCM din 18 martie 1967, *Despre acțiunile CC al PCM privind studierea și interpretarea în continuare a problemelor istoriei RSS Moldovenești și a relațiilor sovieto-române*⁶³; hotărârea CC al PCUS din 5 noiembrie 1970 *Cu privire la măsurile de ameliorare a muncii ideologice în rândul populației RSS Moldovenești și a regiunii Cernăuți a RSSU*⁶⁴, dublată de hotărârea Biroului CC al PCM din 16 noiembrie 1970 și de măsurile adoptate cu această ocazie⁶⁵, hotărârea CC al PCUS din 15 octombrie 1975 *Cu privire la măsurile suplimentare în domeniul muncii ideologice în legătură cu intensificarea propagandei naționaliste române care lezează interesele URSS*, dublată de hotărârea Biroului CC al PCM din 12 ianuarie 1976⁶⁶. Aceste documente trasau istoricilor din RSS Moldovenească direcții precise de cercetare și publicare, inclusiv relațiile ruso-române și sovieto-române, „ocuparea Basarabiei de către România” în 1918, „ilegalitatea” actului de unire din 27 martie 1918 adoptat de Sfatul Țării, „lupta oamenilor muncii” împotriva „ocupanților” și pentru „reunirea” cu Uniunea Sovietică, politica autorităților române în perioada interbelică și, în ansamblu, combaterea interpretărilor considerate „incorecte” sau „tendențioase” prezente în istoriografia românească.

Analiza istoriografică arată că, după 1965, în urma directivelor și indicațiilor formulate de conducerea de partid din RSS Moldovenească, numărul lucrărilor consacrate istoriei Basarabiei a crescut semnificativ. Multe dintre direcțiile dominante ale cercetării din anii 1970-1980 își au originea în tezele formulate în rapoartele și luările de poziție programatice ale lui I. Bodiul. Directivele primului

⁶¹ D. Dragnev, P. Parasca, *op. cit.*, p. 166.

⁶² *Comunistul Moldovei*, nr. 11, 1965, pp. 10-11, *Moldova Socialistă*, 1965, 23 noiembrie; *Moldova Socialistă*, 1965, 24 noiembrie.

⁶³ Gh. Negru, *Crearea conceptului...* pp. 72-73.

⁶⁴ E. Negru, Gh. Negru, *op. cit.*, p. 419 (doc. 100).

⁶⁵ *Ibidem*, pp. 426-433 (doc. 101).

⁶⁶ AOSP a RM, F. 51, inv. 39, dos. 16. f. 2.

secretar erau transformate, în practică, în repere metodologice pentru interpretarea evenimentelor istorice: ele stabileau temele prioritare de cercetare și cadrul în care acestea urmau să fie abordate. Tezele enunțate inițial în discursul politic ajungeau astfel să funcționeze drept premise ale cercetării, iar istoricilor le revenea sarcina de a identifica surse și argumente care să le susțină⁶⁷.

În anii 1960-1980, istoriografia moldovenească a fost integrată în ansamblul istoriografiei sovietice și supusă constrângerilor ideologice ale sistemului totalitar⁶⁸. Principalele ei direcții s-au construit în jurul câtorva teze fundamentale, între care un loc central îl ocupa mitul „revoluției socialiste” și al „biruinței Puterii Sovietice în ținut la începutul anului 1918”. În această schemă interpretativă, trecutul era reconstituit astfel încât partidul bolșevic, și reprezentanții săi să apară drept principalii actori ai evenimentelor decisive, iar evoluțiile istorice să fie integrate într-o narațiune a luptei pentru cucerirea și consolidarea puterii sovietice⁶⁹. Fără a exagera, se poate afirma că trecutul devenise astfel un câmp de luptă.

În cadrul aceleiași construcții interpretative, Basarabia era prezentată drept un teritoriu „răpit”, iar Unirea din 27 martie 1918 drept un act realizat împotriva voinței populației. „Acapararea” provinciei de către „România burghezo-moșierească” era calificată, totodată, drept primul act al intervenției „imperialismului mondial” împotriva Republicii Sovietelor. În consecință, întreaga perioadă 1918-1940 era privită ca una de „ocupație” a Basarabiei. Denunțarea regimului instaurat în provincie, caracterizat drept „militar-polițienesc”, și evocarea „luptei neîncetate a oame-

⁶⁷ M. Bruhis, *Rusia - România și Basarabia. 1812-1918-1924-1940*, Universitas, Chișinău, 1992, p. 72.

⁶⁸ A. Țaranu, *Istoriografia națională-imperativ al timpului*, în *Revistă de Istorie a Moldovei*, nr. 1, 1992, p. 3.

⁶⁹ A.C. Есауленко, *Социалистическая революция в Молдавии и политический крах буржуазного национализма (1917-1918)*, Chișinău, 1977; *Победа советской власти в Молдавии*, Moscova, 1978; *Biruința Puterii Sovietice în Moldova*, Chișinău, 1979; *Установление советской власти в национальных районах России. Анализ советской историографии и критика буржуазной литературы*, Moscova, 1979; М.Б. Иткис, *Крестьянское движение в Молдавии в 1917 году и претворение в жизни ленинского Декрета о земле*, Chișinău, 1970; А.М. Лисецкий, *Большевики во главе массовых стачек (март - октябрь 1917 г.)*, Chișinău, 1974; *Большевики Молдавии и румынского фронта в борьбе за власть Советов (март 1917-январь 1918 г.)*. Сбор документов и материалов, Chișinău, 1967; *Летопись важнейших событий истории Коммунистической партии Молдавии*, Chișinău, 1976; *За власть Советов! Хроника революционных событий в Молдавии. Март 1917 - январь 1918 г.*, Chișinău, 1969; *Сбор документов и материалов*, Chișinău, 1970; *Pentru Puterea Sovietelor! Cronica evenimentelor revoluționare în Moldova. Martie 1917 - ianuarie 1918*, Chișinău, 1979; Е.М. Дану (Истрати), *Демократическое движение за мир на Румынском фронте в 1917 году*, Chișinău, 1973; М. Гициу, *Деятельность солдатских Советов и комитетов на Румынском фронте и в Молдавии в 1917 г.*, Chișinău, 1983.

nilor muncii împotriva administrației românești” au devenit teme privilegiate ale istoriografiei sovietice moldovenești. Din considerente politico-ideologice, acestei perioade i-a fost acordat un spațiu deosebit de amplu, iar selecția și interpretarea surselor au fost subordonate tezelor prestabilite privind caracterul ilegal al Unirii și al administrației românești. Un aspect asupra căruia se insista în mod special era contestarea Sfatului Țării. În loc să-l prezinte obiectiv, ca singurul organ politic reprezentativ ales în mod democratic și recunoscut de toate organizațiile social-politice din ținut (exprimând astfel voința majorității societății basarabene), acesta era etichetat drept „illegal”, „nerepresentativ”, „reacționar”, „burgez-naționalist”, „trădător”. Respectiv, i se nega dreptul de a vota Unirea Basarabiei cu România, afirmându-se că aceasta ar fi fost adoptată sub amenințarea mitralierilor și baionetelor armatei române, „mișelește” și împotriva voinței poporului⁷⁰.

Din această perspectivă interpretativă s-a impus un vocabular specific discursului bolșevic, utilizat pentru denunțarea regimului „burghezo-moșieresc” din anii 1918-1940. Formule precum „Basarabia sub jugul ocupanților”, „regim de represalii sângeroase”, „politica de teroare și jaf”, „colonie”, „regim al cruntei asupririi sociale, naționale și politice” sau „nelegiuirile ocupanților” au devenit recurente în descrierea perioadei interbelice. Situația din Basarabia era prezentată ca una marcată de sărăcie, degradare economică, demografică și culturală, lipsa drepturilor politice elementare, precum și de o politică „șovinistă de mare națiune”, orientată spre „asimilarea moldovenilor” și „românizarea minorităților naționale”⁷¹.

În paralel cu denunțarea regimului instaurat în Basarabia după 1918, istoriografia sovietică a dezvoltat și teza unei „lupte de clasă neîncetate” a oamenilor muncii împotriva „ocupanților” și a administrației românești. Această luptă era prezentată drept o mișcare de eliberare națională, cu un profund caracter internaționalist, având ca obiective alungarea „ocupanților”, restabilirea Puterii Sovietice, reunificarea „poporului moldovenesc” și revenirea Basarabiei la Patria sovietică. Caracterul tendențios al acestei interpretări este sugerat și de titlurile lucrărilor publicate de istoricii sovietici moldoveni, dominate de formule precum „cotropirea Basarabiei Sovietice de România regală”, „lupta revoluționară pentru eliberare națională și so-

⁷⁰ Д.И. Антонюк, С. Я. Афтенюк, А.С. Есауленко, М.Б. Иткис, *Предательская роль „Сфатул Цэрий”*, Chișinău, 1969.

⁷¹ С. Кустерябова, *Положение трудящихся и демографические протесты в городах Бессарабии 1918-1940*, Chișinău, 1977; С. Кустерябова, *Города Бессарабии 1918-1940 гг. (Социально-экономический аспект и народонаселение)*, Chișinău, 1986; С. К. Брысякин, *Культура Бессарабии. 1918-1940*, Chișinău, 1978; G.C. Fiodorov, *Regim de represii sângeroase*, Chișinău, 1973; В.Н. Лунгу, *Политика террора и грабежа в Бессарабии 1918-1940*, Chișinău, V. N. Lungu, 1979; *Politica de teroare și jaf în Basarabia, 1918-1920*, Chișinău, 1982; *История народного хозяйства Молдавской ССР (1917-1958)*, Chișinău, 1974.

cială”, „răscoale”, „procesе judiciare”, „solidaritate proletară”, „restabilirea dreptății istorice”, „rezolvarea pașnică a problemei basarabene” sau „înflorirea Republicii Autonome Moldovenești în familia frățească a popoarelor URSS”⁷².

Punctul culminant în acest set de reacții la noile orientări ale istoriografiei românești poate fi considerat apariția, în 1974, a lucrării lui Artiom. Lazarev, *Statalitatea sovietică moldovenească și problema basarabeană*, un volum de circa o mie de pagini⁷³. Publicată cu puțin timp înainte de deschiderea Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa de la Helsinki, lucrarea avea și o evidentă funcție politico-ideologică, fiind menită să reafirme poziția sovietică în problema Basarabiei și să descurajeze eventualele revendicări sau reinterpretări venite din-spre București. Totodată, volumul relua și sistematiza teza existenței unei „națiuni moldovenești” cu istorie, limbă, cultură și tradiții distincte de cele ale românilor⁷⁴. Lucrarea se pretindea o sinteză amplă și aproape definitivă a „problemei basarabene” din perspectivă sovietică.

⁷² A se vedea: Я.М. Копанский, *Итоги изучения истории борьбы за восстановление советской власти в Бессарабии и ее воссоединение с социалистическим отечеством*, în *Историческая наука Советской Молдавии*, Chișinău, p. 62; Н.В. Березняков, Я.М. Копанский, В.П. Платон, *Под красным знаменем революции (Страницы истории борьбы трудящихся Бессарабии за воссоединение с Советской Родиной)*, Chișinău, 1965; В. Клобуцкий, *Большевицкая печать Бессарабии 1918-1921 гг.*, Chișinău, 1967; V. Clobuțki, *Ziarele, care cheată la luptă*, Chișinău, 1971; A.V. Zaitsev, *Бендерское вооруженное*, Chișinău, 1971; Н.В. Березняков, И.М. Бобейко, Я.М. Коранский; У.Г. Мурзак, В.П. Платон, *Борьба трудящихся Бессарабии за свое освобождение и воссоединение с Советской Родины (1918-1940 гг.)*, Chișinău, 1970; Ia. M. Kopanski, (coord.), *Lupta oamenilor muncii din Basarabia pentru eliberarea și reunirea ei cu Patria Sovietică. Anii 1918-1940*, Cartea Moldovenească, Chișinău, 1973; *Хотинское восстание. Собрание документов и материалов*, Chișinău, 1976; М.К. Драхенберг, „Красное знамя” – боевой орган бессарабских коммунистов, Chișinău, 1976; М. К. Drahenberg, *1918-1940 – solidaritate proletară*, Cartea Moldovenească, Chișinău, 1975; N.I. Cazac, *Ziarul „Tânărul bolșevic” – organul de luptă al comsomolului Basarabiei*, Chișinău, 1978; U.G. Murzac, *Lupta revoluționară de eliberare a oamenilor muncii din Basarabia. 1921-1924*, Chișinău, 1982; *Борьба трудящихся Молдавии против интервентов и внутренней контрреволюции в 1917-1920 гг. Собрание документов и материалов*, Chișinău, 1967; *Ленин нам путь озарил. Собрание документов и материалов*, Chișinău, 1970; *Комсомол Молдавии в документах и материалах. 1918-1949*, Chișinău, 1971; И. М. Бобейко, *Коммунистическая организация Бессарабии во главе борьбы трудящихся за воссоединение с Советской Родиной (1918-1940 гг.)*, Chișinău, 1974; S.K. Brăseakin, M.C. Sâtnic, *Triumful adevărului istoric*, Cartea Moldovenească, Chișinău, 1970; Я.М. Копанский, *Деятельность комитетов рабоче-крестьянского блока в Бессарабии (1925-1933)*, Știința, Chișinău, 1984. 192 p. ș. a.

⁷³ А.М. Лазарев, *Молдавская советская государственности и бессарабский вопрос*, Cartea Moldovenească, Chișinău, 1974.

⁷⁴ E. Ploeanu, *op. cit.*, p. 197.

Generalizând, putem spune că în discursul sovietic, interpretarea intrării trupelor române în Basarabia la începutul anului 1918 s-a constituit ca parte a unei narațiuni politico-ideologice mai ample asupra „problemei basarabene”. Tezele privind „ocuparea” Basarabiei de către România, caracterul „illegal” al actului din 27 martie 1918, lipsa de legitimitate a Sfatului Țării și „lupta neîncetată” a populației împotriva administrației românești, formulate încă din perioada interbelică, au fost preluate, dezvoltate și instituționalizate ulterior de istoriografia sovietică moldovenească. Ele aveau mai multe funcții complementare, printre care: legitimarea pretențiilor sovietice asupra Basarabiei, fundamentarea unei identități și a unei statalități moldovenești distincte de cele românești și justificarea retrospectivă a anexării Basarabiei la URSS în 1940. După 1964-1965, odată cu accentuarea divergențelor dintre București și Moscova, această problematică a dobândit o importanță sporită în discursul politico-ideologic din RSS Moldovenească. Intervențiile lui I. Bodiul și hotărârile adoptate de CC al PCM și CC al PCUS au contribuit la transformarea unor teze politice în premise și direcții obligatorii ale cercetării istorice. Producția istoriografică din deceniile șapte, opt și nouă ale secolului XX nu a reprezentat doar continuarea unor interpretări mai vechi, ci și sistematizarea lor într-un discurs istoric menit să răspundă tensiunilor sovieto-române și să consolideze perspectiva oficială asupra trecutului Basarabiei. Moștenirea acestei construcții ideologice nu a dispărut odată cu prăbușirea regimului sovietic. O parte dintre tezele elaborate și impuse de istoriografia sovietică – opoziția dintre identitatea moldovenească și cea românească, etichetarea prezenței românești din 1918 drept „ocupație”, contestarea legitimității Sfatului Țării și prezentarea perioadei interbelice exclusiv prin prisma represiunii și a „luptei împotriva ocupanților” – continuă să fie reproduse în discursul public și în unele interpretări istorice contemporane. Persistența lor demonstrează eficiența pe termen lung a politicilor sovietice de deznaționalizare, rusificare și remodelare a memoriei istorice. În acest sens, confruntarea istoriografică privind anul 1918 nu aparține exclusiv trecutului: unele dintre schemele interpretative create în laboratoarele ideologice ale RSS Moldovenești continuă să structureze și astăzi narative ostile apropierei de România și recuperării dimensiunii românești a istoriei Basarabiei.